

O‘QITUVCHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI

Rasulxo‘jayeva Madina Axmadjonovna

Қўқон университету

Ta’lim kafedrası PhD., dotsent

Azizova Maftuna Anvarovna

Ta’lim muassasalari boshqaruvi yo‘nalishi magistranti

Anotatsiya: Maqolada o‘qituvchining pedagogik mahoratini oshirish mexanizmini yaratish, shu munosabat bilan pedagogik tashxis pedagogik faoliyatda erishiladigan yutuqlarni belgilovchi xarakter kasb etganida samarali bo‘lishini ta’kidlanishi xususidagi ma’lumotlar bayon etilgan

Kalit so‘zlar: ekstensiv, kommunikativ, psixologik, hamkorlik, ijodkorlik, diagnostika.

Аннотация: В статье описано создание механизма совершенствования педагогического мастерства учителя, в связи с чем подчеркивается, что педагогическая диагностика эффективна тогда, когда она приобретает характер определения достижений в педагогической деятельности.

Ключевые слова: экстенсивный, коммуникативный, психологический, сотрудничество, творчество, диагностика.

Abstract: The article describes the creation of a mechanism for improving the pedagogical skills of a teacher, in connection with which it is emphasized that pedagogical diagnostics are effective when it takes on the character of determining achievements in teaching activities.

Key words: extensive, communicative, psychological, cooperation, creativity, diagnostics.

Jamiyat taraqqiyotida muhim o‘rin egallagan insonni tarbiyalash, uni bilim olishga, mehnat qilishga undash va bu xatti - harakatini sekin - asta ko‘nikmaga aylantirib borish lozim. Insonning mushohada qilishi qobiliyatni tarbiyalaydi va aqlni peshlaydi. Aql ongni saqlaydi. Ong esa moddiy va ma’naviy manbaga aylanadi. Shu tarzda inson asta - sekin takomillashib, komillikka erishib boradi, ammo buning uchun tarbiyachi va tarbiyalanuvchilardan uzoq davom etadigan mas’uliyat, sharaflı mehnat va qunt, irodani talab etadi.

O‘qituvchining ijtimoiy-psixologik shakllanishida o‘z ustida ishlashi murakkab tizimga ega. Bunda o‘qituvchi ekstensiv, taxminiy, metodologik, kommunikativ, psixologik hamkorlikda ijodkorlik vazifalarini bajaradi [2]. Olimlarning pedagogik mahorat tahliliga bu kabi chuqur yondashuvida barcha o‘zaro bog‘langan tizimlarni birdaniga qamrab olish amalda mumkin emas. Natijalar haddan ziyod katta hajmda, tarqoq bo‘ladi, eng asosiysi, bu holda pedagogik mehnatning alohida bo‘g‘inlari tahliliga chuqur yondashib bo‘lmaydi. Umuman, pedagogik faoliyat doimiy ravishda o‘z-o‘zini tahlil etish, o‘qituvchi refleksiyesi [1] rivojlanishining tashabbuskori bo‘la oladigan o‘ziga xos “tezlashtiruvchi” rolini o‘ynamog‘i kerak.

Y.S.Turbovskiy tomonidan ishlab chiqilgan, pedagogik tajribani diagnostik o‘rganish nazariyasi va metodikasi har bir pedagogik jamoada va jamoaning har bir a‘zosida pedagogik kasbiy faoliyat xususiyatlarini o‘rganishda yagona maqsad uchun

harakatlanishga imkoniyat beradi, bu o‘z navbatida o‘qituvchining pedagogik mahoratini oshirish mexanizmini yaratish uchun zamin hozirlaydi. Shu munosabat bilan pedagogik tashxis pedagogik faoliyatda erishiladigan yutuqlarni belgilovchi xarakter kasb etganida samarali bo‘lishini ta’kidlamoqchimiz. Olimlar tomonidan olib borilgan tajriba ishlari jarayonida shu narsa aniqlanganki, pedagogik mahoratni tadqiq qilishning belgilovchi xarakteri bevosita o‘qituvchining kasbiy refleksiyasiga tayanadi.

O‘qituvchining o‘z ichki imkoniyatlarini baholash diagnostika davomida har qanday holatda ham e’tiborga olinishi lozim, – deb ta’kidlaydi A. K. Markova, – unga ishonch bildirish kerak, uning kasbiy faoliyatiga bahoni oshirib yoki pasaytirib qo‘yish o‘qituvchi kasbiy rivojlanishini to‘xtatib qo‘yishi mumkin. Ushbu o‘qituvchining individual rivojlanish mantig‘ini hisobga olish maqsadga muvofiqdir. O‘qituvchining yutuqlarini boshqa o‘qituvchilarning yutuqlari bilan emas, balki o‘zining oldingi yutuqlari bilan ham taqqoslash kerak .

Shaxsiy pedagogik faoliyatni o‘z-o‘zida tahlil qilish jarayonida o‘qituvchi o‘zining ta’lim-tarbiyaviy faoliyati natijalari va xususiyatlarining holatini o‘rganadi, pedagogik ziddiyatlar o‘rtasidagi sabab va oqibatli bog‘lanishlarni aniqlaydi, o‘quvchilarga ta’lim va tarbiya berishni yanada takomillashtirish yo‘llarini belgilaydi, – deb ta’kidlaydi L. Y. Pleskach. Olimning fikriga ko‘ra, “Refleksiya – o‘z-o‘zini tahlil qilish bo‘lib, o‘z-o‘zicha belgilangan maqsadga erishish emas, balki bilim olish, tajriba orttirish usuli, ijodga, kasbiy jihatdan takomillashishga nisbatan rag‘batlantirishdir” .

Ta’kidlamoqchimizki, pedagogik tashxislash qayd qiluvchi emas, balki maqsad hosil qilishni belgilovchi (prognostik) xarakterga ega bo‘lganligida samarali bo‘ladi, Bu o‘qituvchining kasbiy refleksiyasi rivojlanishi asosida amalga oshiriladi. Ayni paytda aynan ta’lim-tarbiya jarayonida maqsad hosil qiluvchi tashxislash uning rivojlanish qobiliyatini ta’minlaydi. O‘qituvchi tomonidan o‘z kasbiy faoliyati natijalarini anglab etishi uning pedagogik faoliyatni amalga oshirishini yanada takomillashgan usullarini izlash va ularni o‘zlashtirish zaruriyatini ta’minlaydi. Faoliyatni o‘zgartirish esa, faoliyat subyekting o‘zgarishiga olib keladi. O‘qituvchining analitik (tahlil qilish) qobiliyatlari rivojlanishi jarayonida uning kasbiy refleksiyasi ham rivojlanadi, bu o‘z navbatida, o‘qituvchining o‘z-o‘zini rivojlantirish jarayonini ma’lum bir yo‘nalishga solib, uning shaxsiy ijodiy faolligini oshiradi. O‘qituvchining diagnostik faoliyati quyidagilarda namoyon bo‘ladi: -O‘quvchilarga bilim, ko‘nikma, malakalarni (BKM) rivojlantirishga yordam beradi; - Turli xil yo‘nalishdagi rejalarni qanday qo‘llash kerakligi bo‘yicha maslahat beradi; - Faol qayta aloqani ta’minlaydi; - Noan’anaviy usullar bilan o‘quvchi larning harakatlarini qo‘llaydi va mustahkamlaydi; - O‘quv faoliyatidagi qiyinchiliklarni engishga yordam beradi; - O‘quv faoliyatini individuallashtirishga yordam beradi; - O‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi ehtiyojlarini tahlil qiladi. Kasbiy faoliyatni diagnostika qilish bosqichlari:

1. O‘zo‘zmi tahlil qilish va zarur narsalarni anglash;
2. O‘zini rivojlantirishni rejalashtirish maqsad, vazifa belgilash;
3. O‘zini namoyon etish va kamchiliklarini tuzatish.

O‘qituvchining diagnostik faoliyati ko‘rinishlari:

1. Dunyoqarash asnosida o‘zini anglash-o‘qituvchining dunyoqarashi, tasavvuri va qadriyati bilan bog‘liq ravishda namoyon bo‘ladi. U atrof-muhitdagi voqea va hodisalarni mohiyatini ko‘ra oladi va tushunadi bunga o‘zini yo‘naltiradi, pedagog sifatida o‘z fikrini

asoslay oladi. Muammo echimini topa oladi. Bu kompetensiya o‘qituvchining o‘quv va boshqa faoliyatlaridagi o‘z-o‘zini anglash mexanizmini ta’minlaydi.

2. Umummadaniy - milliy va umuminsoniy qadriyatlarga ega bo‘lish; mamlakatning ijtimoiy hayotida ishtirok etish; oilasiga, urf-odatlariga hurmat; ijtimoiy ko‘nimalarga ega bo‘lish. Ilm fanning inson hayotiga va dunyo rivojiga ta’sirini angalay olishi va o‘quvchi yoshlarga tushuntira olishi.

3. O‘quv va bilish jarayoni - o‘qituvchining mustaqil bilish faoliyati. Mantiqiy fikrlashi. O‘quv-biluv faoliyatini baholashi, bilim va ko‘nikmasini tahlil qila olishi.

4. Ma’lumotga ega bo‘lish - pedagogik faoliyati, o‘z faniga doir ma’lumotlarni egallash ko‘nikmasi.

5. Muloqotchanlik - til bilishi, turli xil insonlar bilan muloqotda bo‘lishi, jamoada o‘ziga xos o‘rinda turishi.

6. Ijtimoiy - foydali mehnat-oilaviy munosabatlar va ma’suliyat, jamiyat rivojidadagi ishtiroki, ijtimoiy foydali mehnat qilishi. Iqtisodiy va huquqiy ko‘nikmalarga ega bo‘lish.

7. O‘z ustida ishlashi - jismoniy, ma’naviy, intellektual jihatdan o‘z-o‘zini rivojlantirib borishi.

Ma’lumki, o‘qituvchi pedagogik jarayonni rejalashtiruvchisi, boshqaruvchisi hamda yo‘naltiruvchisi hisoblanadi. Uning kasbiy, shaxsiy faoliyatini uyg‘unlikda olib borishi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchi guruh, sinfdagi o‘quvchilarga ta’lim va tarbiya berar ekan, shu bilan birgalikda jamiyat a’zosi bo‘lgan o‘z farzandlarini ham tarbiyalovchi ota-ona sifatida namoyon bo‘ladi. Demak, o‘z ish joyidagi faoliyati bilan birgalikda, oiladagi, jamoadagi ishlarini uyg‘unlikda olib bosh uchun kun tartibini to‘g‘ri rejalashtirib olishga zarurat tug‘iladi.

Xulosa qilib aytganda har bir yosh pedagog pedagoglik kasbiga kirib kelar ekan , o‘zining ustida ishlashi , yuqori natijalarga erishish uchun tinmay izlanishi, kasbiga fidokor, izlanuvchan, bilimli, pedagogic mahoratga ega bo‘lishi lozim, har bir voqea va jarayonni diognoz qila olishi va oldindan turli hil variantlarda ko‘ra olishi lozimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ғозиев Э. Ғ. Педагогик психология. –Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ – Т.: 2014.

2. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Тарбияда инновацион технологиялар / Таълим муассасалари педагог тарбиячи-педагог тарбиячилари учун амалий тавсиялар. – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2009.

3. Қуронов М. Болам бахтли бўлсин, десангиз...: ота-оналар учун. – Т.: Маънавият, 2013.